

אבא בר מניומי

[מאמר מתוך: עוללות לרב ראובן מרגליות]

אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסקי ביה דבי ריש גלותא זוזי [אנשי ראש הגולה תבעו ממנו ממון]. אייתי קירא דבק בבלייתא דבק באפותיה [הביא שעה והמריח במטלית והדביקה למצחו], חלף קמיייהו ולא בשקרוה [עבר לפנייהם ולא הכירו אותן]. (יבמות קכ.)

אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי הוה מסיק ביה דבי ריש גלותא זוזי, אייתייהו קא מצערי ליה, הוה שדי רוקא [היה רוק מוטל לפנייהם ושבת היה - רש"י], אמר להו ריש גלותא: אייתי מאני סחיפו עלויה [הביאו כלי תכסו על הרוק, כי סבר שאסור למרוח הרוק בשבת], אמר [אבא בר מניומי] להו: לא צריכתו, הכי אמר רבי יהודה רוק דורסו לפי תומו [אין אתם צריכים להביא כלי לכוף על הרוק כי כן אמר ר"י שמותר לדרוס לפי תומו על הרוק ואין בזה משום ממרח], אמר להו [הריש גלותא] אמר לאנשי: צורבא מרבנן הוא שבקוהו. (שבת קכא:)

מוזרה מאד התנהגותו זו של אבא בר מניומי, הן פריעת בעל חוב מצוה ואך רשע לוח ולא ישלם ואיך זה התחמק משלם את חובותיו? מפליא גם מה שמסופר כי כאשר עלה פעם ביד התובעים לתפוס אותו ובהזדמנות זו נודע לראש הגולה כי צורבא מרבנן הוא ואמר לאנשיו שירפו ממנו, לא נקט לשון מחילת חוב רק בפקודה קצרה: "שבקוהו". וכי צורבא מרבנן פטור משלם את חובותיו?

"הבונה" הנספח לאגדות ה"עין יעקב" הרהיב לכתוב ביבמות שם כי מקודם - בזכרו את המובא בשבת דהוה מסקי ביה דבי ריש גלותא זוזי והוה קא מצערי ליה - חשב שאבא בר מניומי זה ראוי לרחמים והני דבי ריש גלותא לא היו כשרים בהיותם נושים מאדם שאין בידו לפרוע, "אמנם כאשר זו חזיתי שגם אשתמוטי קא הוה משתמיט מהם בעקיפין שלא לשלם את נושיו ומתנכר בחוטם נכרי קורא אני עליו (איוב לו, יג) וחנפי לב ישימו אף לא ישועו כי אסרם".

כנראה חשב יהודי זה הבונה וסותר כי יש לו ענין עם אחד מהמשחקים בקלפים שבלהיטות משחקם נכנסים הם בחובות בלי לחשוב מראש ממה ישלמו, ואחרי שיאבדו כספם בענין רע מתחמקים הם מלפרוע. אולם אף אחד מרבתינו חכמי התלמוד לא נמצא בקהלם. ומעניין להכרת אופיו של אבא בר מניומי זה ואהבת הבצע שלו מה שמסופר עליו בגטין, לז"ב: הוה מסיק ביה רבה זוזי אייתינהו ניהליה בשביעית [הביא אבא בר מניומי לרבה בשנת השמיטה הסכום שהיה חייב לו], אמר ליה רבה: משמט אני, וכשנודע הדבר לאביי אמר לאבא בר מניומי שילך לרבה ויאמר לו: אם כי אתה משמט אף על פי כן אני חפץ להחזיר לך, שבמקרה זה מותר לו לרבה לקבל חובו בשביעית, כששמע אבא בר מניומי עצה זו הלך ועשה כן וקיבל רבה מה שהגיש לו. אנו רואים איפוא כי יכול היה לזכות בסכום שהיה אצלו אחרי שהשביעית משמטת ורבה לא יתבענו, ועל כל זה לא חפץ לנצל הזדמנות זו ולעכב בידו משל אחרים, ואיך זה התחמק מלפרוע כשתבעוהו הני דבי ריש גלותא?

הפתרון הוא בכך, שהתביעות הללו לא היו מצד אדם פרטי, לא היה זה חוב רגיל של הלואה או פקדון, ולא הני דבי ריש גלותא היו התובעים, כי אם רק הגובים בשביל הריש גלותא מה שהיה מקבל מכל גברין יהודאין – מסים, והנה ידענו שתלמידי חכמים פטורים מן המס, ומן הדין שרי ליה למימר צורבא מרבנן אנא ולא יחיבנא אכרגא (ראה נדרים סב רע"ב), אבל אבא בר מניומי בענות צדקו לא רצה להגיד על עצמו כי הנהו צורבא מרבנן (דוגמאות לכעין זה בכדי שלא לפגום במדת ענוה, ראה מאמרי "שתיקה לחכמים" ב"אזכרה" למרן ראי"ה ז"ל ח"ג ע' רמז), ואחרי שלא היה בידו לשלם התחמק שלא יכירוהו גובי המסים, עד שפעם השיגוהו וקא מצערי ליה, ואז הוסב מן השמים שהוצרך לחוות דעתו בהלכה, ועי"ז הכיר בו הריש גלותא כי צורבא מרבנן הוא, ובכן הלא פטור הוא בכלל משלם מסים, ולכן פקד בלשון: "שבקוהו", כי אין כאן מקום למחילת המגיע מפני שאיננו חייב כלל לשלם.